

HET KINDEREN ALIJNS HOSPITAAL

Toen het Gents stadsbestuur een twintigtal jaren terug, tot de aankoop van het Kinderen Alijns Hospitaal aan de Kraanlei besloot, althans van hetgeen er toen nog van over bleef, maakte de zaak weinig of geen ophef. Het was oorlog en wie door de zure appel moet bijten, bekommert zich maar luttel om de aankoop van een paar huizen door de stad en zeker niet wanneer die huizen een handvol onbewoonbare krotwoningen zijn, met een oude kapel die door een brandramp lelijk was toegetakeld geworden.

Als enige troost voor de stad mocht gelden dat het ensemble enkele jaren voordien bij Koninklijk Besluit was gerangschikt geworden, hetgeen er op scheen te wijzen dat het om een of andere architecturale, historische of artistieke reden een zeker belang moest vertonen of liever vroeger had kunnen vertonen.

Magere troost voor hem die zijn blikken liet rondcirkelen op de bouwvallige huisjes van de binnenkoer, de afschuwelijk verminkte gevels langs de Kraanlei en de ergerlijke toestand van de kapel, op dewelke men na de brand van 1880, die het zo elegante torentje vernielde, een plomp dak had aangebracht.

Men dronk een glas op de aankoop en alles bleef zoals het was.

In de enkele nog bewaard gebleven huisjes sleten oude gezinnen kille en vochtige winterdagen, zetten met de eerste lentestralen een paar geraniums en begonia's op de vensterbanken of in witte klompen aan de gevel, hingen de was te drogen op het binnenplein en keken benieuwd op naar een verdwaalde toerist die de zware ingangspoort deed knarsen.

Toen oorlog en oorlogswee definitief geweken waren, begon men aan de herstelling te denken en onmiddellijk rees de gedachte op, van het Kinderen Alijns-Hospitaal het Museum voor Folklore te maken. De rijke en zo sympathieke verzamelingen waarover Gent beschikte, lagen immers in de gewezen kerk van de Geschoeide Karmelieten in de Lange Steenstraat weg te rotten in een gebouw dat alles behalve geschikt was voor een dergelijk museum.

De Gentse folkloristen wisten het stadsbestuur warm te krijgen voor hun initiatief en daar een bestemming moest gevonden worden voor het ensemble aan de Kraanlei, bleek voor allen deze oplossing nog de gelukkigste te zullen worden.

Het zou ten andere meer geld dan hoofdbrekens vergen, want er bestond sedert 1909 een volledig plan van restauratie dat opgemaakt werd door de toen nog zeer jonge architect Valentin Vaerwijck. Kwestieus plan werd zelf, met

enige wijzigingen en de nodige aanpassing gebruikt bij de Wereldtentoonstelling van 1913, toen men als grote attractie en als voorloper van het Vrolijk België van 1958, een Oud Vlaanderen reconstitueerde, dat een geweldige bijval oogstte. De sierlijke en zo eigenaardige kapel van het Halijns-gesticht werd de clou van deze sectie.

Het bestaan van dit plan heeft heel wat moeilijkheden en de gebruikelijke discussies die telkens oprijzen wanneer een herstelling moet doorgevoerd worden, vermeden. Het stadsbestuur hield zich aan het ontwerp Vaerwijck en gelastte de h. Robert Van Belle met het opmaken van de detailtekeningen en het toezicht, taak waarvan hij zich met veel kunde en toewijding kweet.

Het mooiste experiment was wel dat de stad op werklozen een beroep deed voor de uitvoering der werken. De proef, ondanks een paar begrijpelijke tegenslagen van korte duur, mag als zeer geslaagd genoemd worden. Natuurlijk vorderden de werken veel trager omdat men niet steeds over de right man kon beschikken, maar nu het ensemble voltooid is, vergeet men gemakkelijk dat de werken jaren in beslag namen: de uitslag alleen telt, en die uitslag is van het zuiverste karaat.

Al wat kon bewaard worden werd gaaf behouden: de oorspronkelijke schikking om het binnenplein, de ingangspoort, de muren en gevels, de kapel. In de mate van het mogelijke werden ook de bestaande schoorstenen gered, doch zulks kon niet beletten dat heel wat moest hersteld of zelfs heropgetrokken worden.

Het geheel is uitgroeid tot een van de stemmigste plekjes in de oude stadskuip een ensemble dat door zijn stijleenheden, zijn innigheid, zijn smaakvol voorkomen en niet het minst door zijn gelukkige inwendige schikking, een atmosfeer schept welke de Gentenaar of vreemde toerist niet vlug zal vergeten en elders zeker niet gemakkelijk zal aantreffen.

Pas is men de ingangspoort, boven dewelke het opschrift "Kindren Halijns Hospital 1363" en het beeld van de Heilige Katarina, beschermheilige van het gesticht prijken, binnengetreden, of men voelt zich volledig opgenomen en begeesterd door die unieke atmosfeer, door het kader van de binnenkoer, alsof men bij het binnenkomen de tijd van zijn zolen had geschud.

Voor de bezoeker is het dan nog geen museum, maar een oase, een sprookjeslandschap, zo innig en rustig, zo balsemend heerlijk voor de ziel, een plekje waar de twee middeleeuwse koningskinderen zich hun minne hadden kunnen verklaren, waar een Pieter de Hooch zijn schildersezels had willen opstellen, waar men een Gezelle aan het brevieren en een Georges Rodenbach aan het dichten zou willen zien en waar de moderne atoommens nu een paar ogenblikken rust komt inademen.

En men laat zijn blikken glijden over de lage, kraaknette gevels met de kleine

dakkapellen, over die vensterramen die het licht zo dichtertijk weerkaatsen over die frisse luiken, over die rode dakpannen die het wit der gevels nog sterker doen uitschijnen en dan ook over de rijzige vormen en lijnen van de kapel, waarboven zich elegant en delicaat als een minaret, het klokkentorentje silhouetteert, een kapel hersteld zoals ze vroeger was, d.w.z. niet helemaal orthodox en liturgisch met haar verdieping boven de eigenlijke kapel zelf, de vergaderzaal waar destijds de beheerders of voogden van het gesticht bijeenkwamen.

En men denkt dan onwillekeurig terug aan al wat zich hier gedurende zes eeuwen heeft afgespeeld en aan die vreselijke geschiedenis waaruit die oase van vrede is gegroeid...

Vandaag is het nog enkel in het “milieu” dat men naar het mes grijpt om een ruzie uit te vechten of een belediging te wreken, doch in de Middeleeuwen grepen ook de machtigste en meest aanzienlijke poorters tussen twee gevechten op het slagveld in, naar het moordend wapen en meer dan een vete eindigde met een bloedvlek op een dolk.

In de XIVe eeuw waren de Gentenaren in tweekampen verdeeld, de volders en de weversgezinden en het ging er niet steeds rustig aan toe. Onze taalrelletjes zijn niet eens kermisbier vergeleken bij de passie en de haat die toen in de Gentse stede, waar men zopas Artevelde met een bijslag had vermoord, heersten.

De Rijms nu behoorden tot de partij van de wevers, de Halijns of Alijns tot de vijandige fractie en speelden zelfs een politieke rol daar een hunner, Hendrik, in 1352 schepen der stad was.

Wij weten niet met zekerheid wat er toen is voorgevallen doch erg moet het wel geweest zijn, want er ontstond “wanconst, rancuer, nyt ende onminne”, zovele eufemismen die betekenen dat het een strijd op leven en dood was geworden.

Het scenario van het drama is op dat ogenblik bijna compleet: aan de ene kant Simon en Goswin Rijm, aan de andere kant Hendrik en Sieger Alijn, door eerstgenoemden ervan beschuldigd “enighe woorde” te hebben uitgesproken “die Henryc gheseid soude hebben touchierende den vorseiden Symoen ende Goessine”.

Het voorval heeft een reukje weg van de geschiedenis der Horatiërs en Curatiërs. Is het daarom dat sommige auteurs, zonder zich op een enkel officieel stuk te kunnen beroepen, er een vrouwenfiguur hebben bijgesleept? Of was het enkel om er een legende van te maken die men gemakkelijker aan de herbergtafel of bij de haard kan opdissen?

In elk geval kwam het vrouwelijk personage na enkele eeuwen opdagen onder de gedaante van een beeldmooi meisje, waarop én Hendrik Alijn én Simon

Rijm verliefd geraakten.

De Paysierder of schepen van verzoening riep de antagonisten tot zich en de vete werd bijgelegd; zij beloofden “bi trouwen, bi eed, bi waerheden ende bi al dien dat zi van Gode houdende waren, als kerstenen lieden” een kruis te maken op verleden en twist.

Een veel te mooie en solemnele belofte natuurlijk die ruikt naar de officiële tekst opgesteld door de paysierder en niet naar de werkelijke gevoelens van de partijen.

Wat moest gebeuren kwam nog vrij snel. Begin 1354 verbraken de Rijms de vrede die zo plechtig gesloten was geworden en ten einde in hun opzet niet te falen, ronselden zij een achttal handlangers en begaven zich naar de Sint-Janskerk om er de vete naar de gebruiken van de tijd te regelen.

Zij drongen de kerk binnen gedurende de goddelijke dienst, haalden hun dolken uit en richtten er een afschuwelijk bloedbad aan.

Hendrik Alijn, de verliefde schepen werd afgemaakt, de dienaar die hem vergezelde werd eveneens vermoord en Sieger werd dusdanig toegetakeld dat hij enkele dagen nadien overleed.

Een driedubbele moord, gepleegd in een kerk tijdens de goddelijke dienst, o.m. op de persoon van een schepen, dat was natuurlijk meer dan een fait divers in het Gentse stadsleven. De graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male, werd ervan op de hoogte gebracht en begaf zich onmiddellijk naar Gent om persoonlijk de zaak in handen te nemen.

Men schrok in het middeleeuwse Gent voor geen geweld terug en men had er zelfs een Artevelde gezien die zijn politieke tegenstrevers met eigen hand neerverde, doch nooit had iemand het aangedurfd gewapend het huis Gods binnen te dringen om er tijdens de goddelijke dienst een afschuwelijke en laffe moord te plegen op de persoon van een drietal eerbare Gentse poorters.

Aan de afloop van het proces kon niemand een ogenblik twijfelen, temeer daar Lodewijk van Male zich in hoogsteigen persoon naar Gent begaf om er het onderzoek te leiden en het geding van dichtbij te volgen, “omme tforseide fait scerpelicke te doen coorigieren”.

De komst van de graaf is wel het beste bewijs dat het niet ging om een liefdesdrama zoals men later heeft beweerd, maar wel om een troebele politieke vete en moord. Dergelijke praktijken brachten de orde in het graafschap in gevaar en Lodewijk van Male wou waarschijnlijk met zijn tegenwoordigheid te Gent beletten dat door allerhande invloeden het politiek proces op een dwaalspoor zou gebracht worden en dat de misdadigers aan hun verdiende straf zouden ontkomen.

Het onderzoek zelf stelde geen zware problemen doch onmiddellijk na hun misdaad hadden de moordenaars, gebruik makende van de paniekstemming in

en om de St. Janskerk, de vlucht kunnen nemen en het was de wetsdienaars onmogelijk geweest ze bij de lurven te vatten. Hoogstwaarschijnlijk mochten zij op de steun en de hulp rekenen van de talrijke politieke tegenstrevers van de Alijns.

Er bleef de Gentse schepenen dan ook geen andere oplossing over dan een vonnis bij verstek te vellen: de voortvluchtigen werden vogelvrij verklaard en hun woningen werden, naar eeuwenoud gebruik, tot de laatste steen afgebroken. Alle wethouders van het graafschap werden bovendien verzocht de moordenaars op te zoeken en ze aan het gerecht over te leveren.

Meer nog, er werd een belangrijke premie uitgelooft voor wie een van de schurken om het leven kon brengen, maatregel welke, zelfs in die tijd, zeer zelden werd genomen.

Het vonnis werd door Lodewijk van Male bekrachtigd en na enkele weken werd er in de Arteveldestede niet veel meer nagepraat over het "horribel, onghesien jammerlic fait ende mordaet", behalve in beide families niet het minst in deze van de slachtoffers: en waar veel gepraat wordt, worden de gemoeden nogal gemakkelijk in gisting gebracht.

Nieuwe verwickelingen, zelfs relletjes tussen de aanhangers der Rijms en de partijgangers van de Alijns deden zich voor en de overheden zagen zich andermaal verplicht tussen beide te komen om het ergste te voorkomen.

Deze nieuwe verzoeningszending moet aanvankelijk niet heel vlot zijn verlopen en de Alijns hebben de overheden en schepenen wellicht hun laksheid in deze zaak verweten daar zij na jaren er nog steeds niet in geslaagd waren de moordenaars aan te houden, doch ook de tijd streek zijn laagje zelf op de wonden en acht jaren na het bloedig gebeuren was er niemand meer in het kamp der Alijns of in dat van de stadsdielen er voor te vinden, bij een mogelijke aanhouding de doodstraf toe te passen.

Nu de moordenaars zo lang op vrije voeten hadden gelopen, moest er wel een ander, voor eenieder nuttiger middel gevonden worden om eens voor goed met die droevige geschiedenis gedaan te maken.

's Graven raad riep in 1362 de partijen bijeen in de abdij van Drongen en sprak er een vonnis uit dat, indien niet ons verstand, dan toch onze mentaliteit van moderne mens te buiten en te boven gaat.

Soms werden de wreedste straffen uitgesproken, werd de veroordeelde afschuwelijk verminkt en na onmenselijke folteringen ter dood gebracht. De straf was in de Middeleeuwen, toen te vele misdadigers de aanhouding en bestraffing konden ontkomen, in de allereerste plaats een voorbeeld, een middel om de kandidaten moordenaars, boeven en plundersaars af te schrikken. Wie zijn gebuur de ogen ziet uitsteken of in een vat kokende olie ziet verdwijnen, zal er niet gauw voor gevonden worden dezelfde weg op te gaan!

Wanneer dit motief ontbrak, wanneer het niet meer nodig bleek een voorbeeld te stellen, omdat zoals in het geval Rijms bv. jaren verlopen waren, en van religieus standpunt uit bekeken, de uitvoering van de doodstraf als wraak zou kunnen aangezien worden, trad er in de vonnissen een mildheid naar voren die geweldig contrasteert met het gewone strafrecht uit de tijd, en die ons zelfs geheel onrechtvaardig voorkomt. Beide families, zo luidde het vonnis dat op 5 mei 1362 te Drongen werd uitgesproken, moeten hun geschil nu definitief bijleggen en de spons halen over al hetgeen in het verleden mocht gebeurd zijn.

De gebroeders Rijm, acht jaar voordien vogelvrij verklaard, in gans het graafschap opgespoord en aan de dolksteek van Jan en alleman bloot gesteld, mogen opnieuw vrij ademen en komen er met minder dan de schrik van af. Zij zullen met hun medeplichtigen een paar bedevaarten ondernemen, hetgeen toch aangenamer is dan met een strop om de hals ergens aan de galg te bengelen: “de eerste pelgrimaige te sinte Pieters ende tsinte Pauwels ten hoghe Rome, bin sinte Jan daghe uutghaende oust eerst commende ende hem van daernaer weder purren ende doen sine andre pelgrimaige te sinte Jacops in Galissien”.

Een plezierreisje was een bedevaart in die jaren wel niet en de rechters hadden dan ook hun voorzorgsmaatregelen genomen: de veroordeelden moesten bij hun terugkeer een bewijs voorleggen waaruit bleek dat zij wel degelijk die bedevaarten hadden ondernomen: “goede lettren bringhen dat hise wel ende ghenauwelike ghedaen heeft”.

Dat was het voorgerecht. De hoofdschotel was ietwat zwaarder doch nog betrekkelijk verteerbaar en Simon en Goswin Rijm kwamen er nog zeer goedkoop van af: zij zouden ieder jaar een som van honderd pond parisis bezetten tot het stichten van een godshuis en twintig pond parisis tot het stichten van een kapelaanschap.

Dat elk wraakgevoel bij de Alijns definitief was uitgestorven bewijst de schoone daad welke zij stelden, een gebaar dat men enkel in de Middeleeuwen mag ontmoeten.

Als echo op de straf opgelegd aan de moordenaars antwoordden zij met een prachtige geste: zij schonken de grond waarop het godshuis aan de Kraanlei zou worden opgetrokken.

Zo eindigde de lange vete der Rijms en der Alijns, de ware, niet immer waarschijnlijke geschiedenis van twee aanzienlijke Gentse families, die in het stadsleven, in de politiek een belangrijke rol hadden gespeeld.

De legende die naderhand is ontstaan, en volgens dewelke een Rijm en een Alijn op hetzelfde meisje verliefd geraakt waren, houdt geen steek. Er zijn echter weinig legenden zonder een grond of een schijn van waarheid en ook

in dit liefdesdrama is er een feit geweest dat wellicht de legende heeft helpen ontstaan : de broeder van het slachtoffer, een zekere Petrus Alijn, was in het huwelijk getreden met Maria Rijm, doch zulks geschiedde lang vóór de moord.

De familiale banden welke tussen beide families bestonden heeft men misvormd, geromantiseerd en er de liefdesgeschiedenis van gemaakt van een Rijm en een Alijn verliefd op de beeldschone Kathelijne Zilverberghs!

Dat het tweede, zo paradoxaal mild vonnis niet enkel toe te schrijven is aan religieuze beweegredenen en aan die zilverschone deugden van onze Middeleeuwen, zal wel niemand betwijfelen.

Tussen 1350 en 1362 was er heel wat voorgevallen te Gent. Toen het eerste vonnis werd geveld, was Hendrik Alijn nog schepen der stad, d.w.z. dat zijn familie behoorde tot de partij die op het schepenhuis het hoge woord voerde, nl. de volders. In 1362 was de toestand aanmerkelijk gewijzigd: de wevers, tot welke partij de familie Rijm behoorde, hadden de volders bijna volledig uit het stadsbestuur geëlimineerd en het is dan ook geen louter toeval dat op dit gunstig ogenblik werd gewacht om de ondergedoken moordenaars in verzoening op te roepen in de abdij van Drongen en hen daar een straf op te leggen die, zelfs acht jaar na de feiten, toch geenszins in verhouding was met de afschuwelijke drievoudige moord welke zij gepleegd hadden.

De vete tussen de twee aanzienlijke families Halijns en Rijm was dus definitief bijgelegd en alles was geëindigd als in de slotscène van het beste patronagestuk: de tot inkeer gekomen moordenaars waren met hun bestofte boetekleed en hun bedevaartbewijs huiswaarts gekomen en de ouders van het slachtoffer hadden de grond waarop de Rijms het godshuis zouden bouwen, rechtover de Leie, gans kosteloos, als bewijs van vergiffenis en verzoening, geschonken.

Ook in die jaren praatte de Administratie graag een woordje mee: de abt van Sint-Baafs moest, God weet waarom, zijn toestemming geven voor de schenking van de grond en het bouwen van het godshuis met kapel, hetgeen hij op 23 juli 1363 deed, terwijl van zijn kant de Graaf van Vlaanderen de toelating moest verlenen om op die grond het geplande godshuis op te trekken.

Nog immer een tikje wantrouwig na die jarenlange ruzie en procedures, achtte hij het voorzichtiger er zelf de bescherming van op te eisen: “nous serons gardyen dicelui perpétuellement sans fraude et malengien”.

Nooit twee zonder drie. zegt het spreekwoord: ook de bisschop van Doornik kwam zijn pen in het debat mengen door op 7 september 1365, na in een lange epistel al het voorgevallene nogmaals te hebben opgedist, zijn persoonlijke richtlijnen voor het beheer van het godshuis te geven.

Die administratieve procedure had drie voile jaren in beslag genomen driemaal zoveel als de bouw zelf, welke kant en klaar was in 1366: acht proveniersplaatsen werden gesticht onder het beheer en toezicht van twee inwoners van de stad “Symoen Damman in d’Oudebourch ende Ghenloed de Pape, goeverneurs ende proviseurs” van de toen officieel genaamd “Kindren Halijns Hospitale staende te Ghendt up de Leye”.

Zonder bepaald een oud-mannenhuis te zijn was het “Hospital” zeker ook geen kleuterschool, want men moest minstens de veertig voorbij zijn om er onderdak te krijgen, en veertig in de Middeleeuwen was toch al een half-gezegende ouderdom.

Ten andere, wij denken niet dat er veel jongeren, zelfs in het pré-Breugheliaans tijdvak, voor te vinden zouden geweest zijn, om er hun dagen, avonden en nachten te gaan slijten, want het reglement was alles behalve aantrekkelijk. Bij de minste overtreding – en de bestuurders beslisten oppermachtig – werd men van zijn prebende beroofd.

Wie een spaarpotje, tafel en stoel of een oud familiejuweel bezat, moest ze aan het gesticht afstaan.

Men vraagt zich dan ook af hoe de proveniers die van hun kleine prebende moesten leven, dan ook in staat zouden geweest zijn om op volgend artikel van het reglement in overtreding genomen te worden: “Misseliken ofte costeliken geselscepe ende van onredelike conversatien en wandelinghen, van eten, drinckene, slapene, husene, hoven of van weerliken uterliken habytien die ten hospitale niet en behoorden”. Waar zouden zij wel het geld gehaald hebben voor die verballen buitensporigheden in kledij, eten of drinken?

De ingang vroeger.

Zij waren ten andere verplicht de kost te eten welke hen in het godshuis werd opgedist. En wie ‘s avonds na het luiden van de werkklok aan het collectief gebed niet deelnam, kreeg een brood minder op zijn bord, bij elke afwezigheid!

De werkklok luidde vrij vroeg in de wintermaanden en na de laatste echo van de klok werd de poort gesloten en mocht niemand meer het gesticht verlaten.

Men goochelde met de broodstraffen als met kegels in een cirkulent: een brood bij afwezigheid op 't avondgebed, een brood voor wie een andere provenier voor leugenaar uitschold, twee broden voor wie vloekte, zich een stuk in de kraag dronk of in het bezit van een verboden wapen werd gevonden... Erger dan vloeken was het kwaad vertellen van een provenier, veertig dagen zonder prebende, of van het godshuis, tachtig dagen zonder de minste prebende!

Er was een reglement voor de speciale gebeden, o.m. voor de vermoorde Alijn, een reglement voor de wijze waarop vuur mocht gemaakt worden, hoe men de voorraad turf moest aanleggen, een reglement voor het gebed voor de Graaf van Vlaanderen, voor stede tegen brand en oorlog.

Niettemin werden er acht liefhebbers gevonden en wij zullen maar veronderstellen dat zij en degenen die hen in de kleine huisjes opvolgden, er gelukkige en kommerloze dagen hebben gesleten, want er is ons zeer weinig aan documentatie over wat er in die eerste eeuw omging, overgebleven, niet veel meer dan de namen van enkele bestuurders: Jan Sersanders en Jan Alijn in 1430, Jan Sersanders en Jan Tollin in 1468.

Een punt hadden de stichters blijkbaar in hun reglement uit het oog verloren, maar het was een uiterst belangrijk punt: de wedde of vergoeding aan de bestuurders.

Bij gebrek aan reglementaire vergoeding, moesten zij vrede nemen met zegen of de verwensingen van de acht proveniers, hetgeen niet bepaald van aard is om iemands ijver aan te wakkeren of warm te houden.

Wat er moest geschieden, viel dan ook voor: in 1513 was het godshuis dat in recordtempo en wellicht met geen al te stevig materiaal was opgetrokken geworden, zo ellendig bouwvallig geworden dat het praktisch niet meer bewoonbaar was, en vooraleer men in de XVIe eeuw een gebouw onbewoonbaar verklaarde, moest het al vrij erg geweest zijn.

Gelukkig was de familie Alijn nog niet volledig uitgestorven en telde ze zelfs schatrijke afstammelingen in de persoon van Lieven van Pottelsberghe en diens echtgenote Livina van Steelandt, waarvan de mooie portretten, toegeschreven aan Gheraart Hoorenbout, vandaag nog in ons Museum voor Schone Kunsten prijken.

Lieven van Pottelsberghe, ridder van Vinderhaute, en een aantal andere gemeenten of heerlijkheden, was raadsheer en Ontvanger van Keizer Karel in Vlaanderen. Van een dergelijke beurs kon er dus wel een mooie stuiver of gouden carolus af.

De godvruchtige echtgenoten trokken zich het geval van het Alijnsgesticht ter harte en deden zelfs beter dan het herstellen, want zij lieten er in 1519, nog acht huisjes bij bouwen.

Tien jaar later, kort voor zijn dood, liet van Pottelsberghe er nogmaals acht optrekken en zijn zoon kwam in 1543 de eerste steen van de nieuwe kapel leggen.

De wapenschilden van Lieven en zijn vrouw die wij heden nog in de boog boven de ingangspoort van het gesticht aantreffen, herinneren voor eeuwig aan de milde gift van de Ontvanger van Karel V en van zijn vrouw welke die schone leus had uitgeloozen: “Ma foy est telle”.

Jaren en eeuwen trokken voorbij met de wolken in de Vlaamse hemel: Oude vrouwtjes kwamen bij zonnig weder even het hoofd buitensteken op het pleintje en het hoofd intrekken in de koude wintermaanden, als in die Zwitserse barometers. Zij kwamen oud de ingangspoort binnen gesukkeld en stierven stokoud voor het venster en terwijl men in de kapel de laatste gebeden prevelde, kwam een ander oudje schoorvoetend de plaats innemen voor de haard.

‘s Zomers kregen zij 32 centen daags, ‘s winters 36 centen of vier stuivers! Een oudje kreeg bovendien een titel, die van meesteres of meesterige.

In het midden van de vorige eeuw moet het geheel nog tamelijk net geweest zijn. Steyaert die het bezocht, schreef in 1857: “Tot heden zijn er niet meer dan 18 bejaerde vrouwen, welke er wooning en geldelijken onderstand vanwege de burgerlijke Godshuizen genieten. De kapel is klein, maer zeer net, en draegt blijken van hooge oudheid, inzonderheid een der beide torekens”.

Maar het verval stond reeds gegrift tussen de vochtige muren en de witte kalklaag. Een halve eeuw later was de kapel uitgebrand, waren de huizen vervallen, regende het door de daken...

Kort vóór de laatste wereldoorlog was het Alijnsgesticht nog enkel een grote, vuile, bijna smerige krotwoning.

De rest van de geschiedenis van het Gesticht hebben wij u reeds verteld. Vandaag prijkt het opnieuw geurig en fleurig in zijn nieuwe bestemming. De poort staat open, wij kunnen met blij gemoed het Godshuis, het Museum binnen.

Er zijn reeds honderden en nog honderden Gentenaren in de afgelopen weken naar het Alijnshospitaal getrokken. Nieuwe messen snijden altijd scherp en het lag volledig in de lijn der verwachtingen dat in de eerste weken en maanden na de officiële opening van het Museum voor Volkskunde, de Gentenaren, al was het maar uit atavistische nieuwsgierigheid en met het vast voornemen bij het verlaten der zaal heftige kritiek uit te brengen, in dichte drommen naar het gerestaureerde Alijnsgesticht zouden getrokken zijn.

Dat ook heel wat stadsgenoten, hoogstwaarschijnlijk voor de allereerste en allerlaatste maal, een vijffrankstukje uit de zak haalden, om een museum in eigen stad te bezoeken, mogen wij ook aan die zelfde curiositeit toeschrijven.

Het Kinderen Alijnhospitaal vóór de restauratie.

Het aantal bezoekers zullen wij dan ook niet, althans momenteel, als de juiste barometerstand gaan bekijken, maar wel het feit dat, waarschijnlijk ook wel voor de allereerste maal in hun leven, de Gentenaren een hunner musea verlaten hebben zonder morren en brommen, zonder op gebouw, presentatie, kunstwerken, enz., kritiek uit te oefenen. Dat zij bij het verlaten van het Alijnsgesticht er niet eens aan gedacht hebben een met gif bestreken pijl op de pees te leggen, zoals zij dit gewoonlijk doen, omzeggens uit principe, wanneer het stadsbestuur een initiatief ontplooit, spreekt boekdelen.

De Gentenaren hebben nu eens een kolfje naar hun hand gekregen, een spiegel waarin zij hun eigen portret en trekken, hun karakter, hun gemoed en die van hun ouders en grootouders naar hartelust kunnen bekijken, het groot familieportret van drie of vier Gentse generaties.

Dit familieportret bestond weliswaar ook in het oude museum van de Lange Steenstraat, doch het was meer een puzzle dan een portret.

Wie er ooit een bezoek aan bracht, zal de herinnering bewaard hebben aan een stoffige rommel van duizenden heterocliete voorwerpen zo goed en meestal zo kwaad als het kon opgestapeld, zonder enig kader, cachet of atmosfeer, alles onder een hoop stof, in een killige ambiance, zonder standing of ziel.

We zullen niemand de steen toewerpen, omdat het nu eenmaal niet beter kon in die jaren, in een lokaal dat zich tot vele diensten en bestemmingen had kunnen lenen, maar nooit een Folkloremuseum had mogen worden.

Vandaag, met de verhuizing, kreeg het Museum een nieuwe adelbrief: van Folkloremuseum is het een Museum voor Volkskunde geworden.

Hier in het Alijnsgesticht met de wonderbare historie van moord, boetedoening en vergiffenis, wordt het spreekwoord “elk huisje heeft zijn kruisje” niet bewaarheid. Elk huisje heeft integendeel zijn eigen, gezellige, sympathieke stemming, zijn eigen leven, de atmosfeer die het weleer elders gekend heeft en nu hier in geur en fleur werd overgebracht, overgeplant om er verder en schoner te bloeien.

Alle ambachten en stielen, alle typische winkels en bedrijven worden er in een levendige, reële fresco opgewekt. Wij zien ze niet, we beleven ze, wij treden werkelijk in de winkel van de kruidenierster uit de jaren 1900 waar een weesmeisje, een rood lijveke zoals men het toen noemde, klaar staat om ons te bedienen.

Wat verder is het de kuiper die midden zijn compleet alaaam ons als het ware zijn dagelijks werk uitlegt; hier rijst plots voor ons de schoenlapper, onverschillig bij onze komst. Hij gunt ons zelfs geen blik maar werkt naarstig voort terwijl wij vol interesse naar zijn schoenrek, zijn gerief, zijn curieuse lamp opkijken.

Het Kinderen Alijnhospitaal op de Kraanlei.

En wie zou niet even willen halt houden in deze typische Gentse estaminet waar het bier misschien niet zo ijskoud werd getapt, maar waar grootvader zo gezellige avonden heeft doorgebracht en verteld heeft over de Garde Civiek en zijn jeugdijaren, en plots doodsbleek werd toen hij in de deuropening moeder de vrouw zag verschijnen die hare tedere echtgenoot kwam “plukken”. Elk huisje, pikfijn hersteld en kraaknet in zijn stenen kader, lokt ons aan en wij treden het binnen alsof wij ergens bij goede vrienden wie wij in jaren niet meer gezien hadden, gingen aankloppen.

Hier is het de modiste met in de toonkast die voor ons zo gekke hoedjes waarmede grootmoeder zaliger ‘s zondags op de Kouter pronkte; de drukkerij met de zeer oude en mysterieuze drukpersen waarop die boeken werden gedrukt die de geleerde zoon van de familie’s avonds bij de haard voorlas; de bakkerij met de goede Gentse specialiteiten die ons doen dromen van Kerstdag en Nieuwjaar uit onze jeugd; de primitieve badkamer met het ouderwetse bad waarin elk lid van het gezin eens per jaar, met leeuwenmoed de gevaarlijke plons waagde; het salon van de kleine burger waar veel gepraat en nog meer geroddeld werd over familie, geburen en kennissen; de apotheek waar men om een wonderpoeder of een wonderzalf vroeg wanneer de kwakzalverij had gefaald; de prebendenwoning waar gedurende eeuwen zovele oude vrouwtjes, uit armoede naar het Alijngesticht getrokken, zich de ogen ziek werkten om wat centen voor de gure winterdagen te kunnen wegleggen!

En dan de zaal van de maatschappijen waar een volle eeuw Gents “societeitsleven” in borden, medaljes, kentekens, juwelen en andere pronkstukken zijn laatste rust slaapt, al die maatschappijen zonder dewelken een stad niet kan leven: boogschutters, bolders, kaartspelers, spaarders, met hun prinsen, koningen en keizers, met hun feesten en banketten, met hun vieringen, bestuursvergaderingen, verkiezingen, met die duizend en een discussies en ruzies waarmede men rond het groene laken en een pint bier ware vriendschappen smeedt.

Ic ben Ulen Spieghele: de Gentenaar bewondert zich zelfvoldaan in de spiegel van het nieuw museum. Hij voelt dat hier in die huisjes. in die interieurs iets van zijn eigen ziel zweeft, van dat verleden. die tradities welke hij in zich draagt.

Hij is een moderne mens geworden, hij werkt en woont in een modern kader, hij reist met trein en wagen. doch dat modern leven kan de erfenis van tientallen generaties niet weggoochelen: zijn volkstaal, zijn dialect, een manier van denken, van aanvoelen, een soort instinct dat in hem opkomt als een oud lied, als een ballade uit een sprookje.

Hier in die huisjes hoort hij in zijn binnenste de sappige volkstaal, weet hij wat die schoenlapper of kaarsgieter denkt, zingt of fluit bij het werk, kent hij

de vloeken die de kaartspeler, in de herberg op de lippen zullen komen wanneer zijn maat een verkeerde kaart speelt, ziet hij het gebaar van de drukker, de glimlach van het meisje bij de modiste, de trage beweging van de pijproker...

En dan eindelijk is er nog de kapel, een kapel, waar de priester nooit mocht dopen of verliefden in de echt mocht wijden, maar waar hij enkel een dies irae mocht zingen voor oude vrouwtjes die naar het gesticht waren gekomen of gesukkeld om er rustig te komen sterven; een kapel waar elke avond, in het schaarse licht van een paar kaarsen, gebeden werd voor de goede grave en de brave gravin van Vlaanderen, voor de zielelafenis van de Rijms en van de Alijns, voor het oude vrouwtje dat amper op een paar passen van de kapel aan het sterven was, en dan ook zoals vandaag nog, voor de vrede tussen de mensen en de volkeren...

Pierre Kluyskens